

آداب روزه

<"xml encoding="UTF-8?">

روزه فقط امساک از اکل و شرب نیست، بلکه شرائطي ديگر هم همراه آن است، تعهد و مسؤوليتهاي انسان در برابر روزه، اين فريضه الهي زياد است.

روزه چهار گروه مقبول نيست

حضرت صادق (عليه السلام) فرمود : لا صيام لمن عصي الامام، و لا صيام لعبد آبق حتي يرجع، و لا صيام لامرأة ناشئة حتي تتوب، و لا صيام لولد عاق حتي يبر، (1) روزه نيست براي كسي كه امام و پيشواي خود را نافرمانی كند و از او اطاعت ننمايد، و صحيح نيست روزه عبد فراري، تا مراجعت كند و به خدمت باز نگردد، و روزه زن ناشزه درست نمي باشد تا توبه كند و در اختيار همسرش قرار گيرد و همچنين روزه فرزند عاق شده پدر و مادر تا خوب نشود و اصلاح نگردد، مورد قبول قرار نمي گيرد، و روزه به حساب نمي آيد، بلي يكي از ابعاد سياسي اين حديث شريف، اطاعت و فرمانبري پيروان و رهروان مسلمان از راهبر و پيشواي مذهبي است. كه امروز اين واقعيت در حق رهبر كبير انقلاب كه اين كشتي عظيم انقلاب را ناخدا است، و با امواج خروشان و سهمگين درياي پهناور گيتي در نبرد است. تحقق پيدا كرده است. كه بر ما تمامي اقشار ملت از روحاني و كارمند و كشاورز و كارگر و ديگر طبقات مردم واجب و فرض است كه گوش به فرمان اين رهبر بزرگ كه خداوند بر ما منت نهاده باشيم، و از رهنمودهاي پيامبر گونه اش اطاعت نمائيم و از هر گونه انتقاد غير صحيح و اعتراضات نابجا كه باعث تضعيف انقلاب و مقام رهبري است. بپرهيزيم، و پر واضح است، كه مخالفت با مقام رهبري و ولايت فقيه، مخالفت صريح با مقام والاي امام زمان (ارواحناله الفداء) مي باشد، و مخالفت با امام زمان (عليه السلام)، روزه و ساير عبادات مقبول حضرت حق تعالي نبوده و صحيح نمي باشد.

فاطمه (ع) در آداب صائم سخن مي گويد

حضرت فاطمه (عليها السلام) سيدة نسوان عالم در آداب روزه دار مي فرمايد : عن جعفر بن محمد عن آبائه عن فاطمه (عليهم السلام) : «انها قالت : ما يصنع الصائم بصيامه اذا لم يصن لسانه و سمعه و بصره و جوارحه» (2).

جعفر بن محمد (عليهما السلام) از آباء گرامش از فاطمه دخت گرام رسول الله (صلي الله عليهم اجمعين) روايت مي نمايد : كه حضرت زهرا (عليها السلام) فرمود : صائم با روزه خویش كاري نكرده (يعني حق روزه را ادا نكرده) هر گاه زبان و گوش و چشم و جوارحش را از (آنچه كه بر آنها حرام است) حفظ نكرده باشد. يعني روزه يك مسماي واقعي از حفظ شكم از كل خوردنيها و نوشيدنيها و مبطلات ديگر و خلاصه اي از اجتناب از گناهان و معصيت خداوند مي باشد، زيرا روزه دار بدون پرهيز از تمامي محرمات روزه واقعي را در خویش تحقق بخشیده است.

پنج خصلت موجب افطار روزه و بطلان وضوء

اگر چه امروز فقهاي عالي مقام اين موارد را مبطل روزه و وضوء نمي دانند زيرا کمتر كسي است در زمان ما و فرهنگ طاغوت زده و غرب زده ما از اين اوصاف رذيله پرهيزد، آن خصال پنج گانه از بيان پيامبر گرامي اسلام چنين است : «خمس خصال يفطرن الصائم، و ينقضن الوضوء الكذب، و الغيبة و النميمة، و النظر بشهوة، و اليمين الكاذبة» (3)

پنج صفت است كه روزه را باطل و وضوء را مي شكند، دروغ و غيبت و سخن چيني و نظر شهوت انگيز، و قسم دروغ.

اين اوصاف ذميمة برآستي اثر معنوي و روحاني روزه و وضوء كه يك عبادت است در اسلام خنثي مي كند، و اجر و ثواب روزه و وضوء را نابود مي نمايد.

كيفيت روزه داري از صحف اديس عليه السلام

در صحف اديس (عليه السلام) است :

«اذا دخلتم في الصيام فطهروا نفوسكم من كل دنس و نجس و صوموا الله بقلوب خالصة صافية منزهة عن الافكار السيئة و الهواجس المنكرة فان الله سيحبس القلوب للطخة و النيات المدخولة و مع صيام افواهكم من الماكل، فلتصم جوارحكم من الماعم فان الله لا يرضي منكم ان تصوموا من المطاعم فقط لكن من المناكير كلها و الفواحش باسرها» (4)

حضرت اديس پيامبر (عليه السلام) در صحف خویش فرمود : هر گاه وارد ماه صيام شديد، پس خويشتن را از هر پليدي و ناپاكي پاكي سازيد، (درون خود را براي پذيرش عبادت ويژه خداوند پاكسازي نماييد) و روزه بگيريد براي خداوند با قلبي خالص و نوراني و پاكي از فكريهاي بد، و صداهاي نامفهوم و بي معني و زشت، زيرا خداوند حبس مي نمايد دلهاي ناپاكي و نيتهاي غير خالص شما را و دهنهاي شما نبايد فقط با امساك از خوردنيها صائم و روزه دار باشد. بلكه بايد جوارح شما از گناهان نيز روزه باشد (يعني اعضاء شما هم بايد از معصيت خدا امساك نمايد) و همانا خداوند راضي نمي گردد و خشنود نمي شود از شما به اينكه فقط از خوردنيها پرهيز كنيد، بلكه از كل منكرات و زشتيها بايد پرهيز نماييد تا آنجا كه تغيير حالت پيدا كنيد.

اثرات منفي غيبت و نمامي در روزه

امام رضا عليه السلام فرمود :

«اجتنبوا الغيبة غيبة المؤمن، و احذروا النميمة، فانهما يفطران الصائم و لا غيبة الفاجر و شارب الخمر و اللاعب بالشطرنج و القمار» (5)

از غيبت مؤمن اجتناب كنيد، و از نمامي پرهيزيد، برآستي كه غيبت و نمامي روزه صائم را باطل مي نمايد، (و) اثرات و ثواب روزه را زایل مي گردانند) ، ولي از فاجر و شارب الخمر و شطرنج باز و قمار باز غيبتني نيست، (يعني آنان از خود هتك حرمت نموده اند، و آبرو از خويش برده اند) .

و اما اينكه جدا غيبت و نمامي روزه را باطل مي نمايد روزه كتيري از روزه داران باطل است ولي فقها فتوي به بطلان نداده اند.

روزه حجاب زبان و گوش و چشم از گناه است

از فقه الرضا (علیه السلام) روایت شده که حضرت رضا (علیه السلام) در رابطه با شرائط روزه و روزه داری چنین فرمود : «و اعلم یرحمک الله ان الصوم حجاب ضربه الله عز و جل علی اللسن و الاسماع و الابصار و سائر الجوارح لما له فی عادة من شره و طهارة تلك الحقيقة حتی یستره من النار، و قد جعل الله علی کل جراحة حقاً للصیام فمن ادي حقها کان صائماً و من ترک شیئاً منها نقص من فضل صومه بحسب ما ترک منها» (6).

بدان (ای روزه دار) خدای رحمتت کند، که برآستی روزه ستر و حجابی است، که خداوند او را بر زبانها و گوشها و چشمها و سائر جوارح زده است، هر گاه معتاد بر زشتیها و شر و فساد باشند، (چون زبان و گوش و چشم و سایر جوارح هر گاه تحت کنترل دقیق ایمان و دین شخص باشند، از شر آنان کاملاً در امان می باشد) که طهارت (و حجاب صوم) بر اسماع و ابصار و غیره، او را از آتش جهنم می پوشاند و حجابی محکم از آتش برای او خواهند شد. به تحقیق خداوند بر هر «آدم» خسته ای برای روزه گرفتن حقی مقرر فرموده است، پس اگر آن حق را اداء کند (و به خوبی حق روزه داری را به جای آورد) هر آینه صائم و روزه دار است، (یعنی به جای آورده حق روزه را) و هر کس بعضی از آن شرایط را ترک نموده، از فضیلت و ثواب روزه اش به قدر و بحسب آنچه ترک کرده کاسته است.

شاعر پارسی زبان چه نیکو گفت

گوش بگشا لب فروبند از مقال

هفته هفته، ماه ماه و سال سال

صمت عادت کن که از یک گفتنک

می شود ذو النار این تحت الحنک

از یک سخن ناروا بر اثر پر گوئی، تحت الحنک مقدس به فصاحت ذو النار (کراوات) در می آید که حقاً با مسما است یعنی صاحب آتش می شود.

از زنی که با زبان شوهرش را بیازارد هیچ عبادتی قبول نخواهد شد

از منهیات رسول گرامی خدا (صلی الله علیه و آله) می خوانیم :

«ایما امرأة آذت زوجها بلسانها لم یقبل الله عز و جل منها صرفاً، و لا عدلاً، و لا حسنة من عملها حتی ترضیه، و ان صامت نهارها، و قامت لیلها، و اعتقت الرقاب، و حملت علی جیاد الخیل فی سبیل الله و کانت فی اول من یرد النار، و کذلک الرجل اذا کان لها ظالماً» (7)

فرمود : هر زنی که شوی خویش را به زبان بیازارد، خداوند هیچ عمل و حسنه ای را از او قبول نکند، تا شوهر را راضی سازد، اگر چه در تمامی روزهای عمرش روزه باشد، و تمامی شبهای زندگیش را به نماز ایستاده باشد، و تمامی بندگان را آزاد سازد، و همیشه ملازم گردن اسبان (که حاکی از جهاد دائمی است) در راه خدا بوده باشد، اول کسی است که وارد آتش جهنم خواهد شد، و نیز اینچنین است اگر مرد به زوجه خویش ظلم نماید، (یعنی همه این عذابها برای آن مرد نیز جاری خواهد بود.)

از آنجائی که روزه، دانشگاه اخلاق و تزکیه نفس و وسیله خود سازیست، لذا روزه دار باید در این دانشگاه از کلیه آداب و برنامه های تربیتی برخوردار، و در قیقت خود باید یک معلم اخلاق بوده و بر اعضا و جوارح خویش تسلط

کامل داشته باشد.

چشم و گوش و زبان و ... تو هم باید روزه باشند

در اینجا معلم واقعی اخلاق و پیشوای ششم حضرت جعفر بن محمد (علیهما السلام) می فرماید : «اذا صمت فلیصم سمعک، و بصرک، و شعرک، و عدد اشیاء غیر هذا، و قال : لا یكونن یوم صومک کیوم فطرک» (8) آنگاه که روزه هستی، پس باید گوش و چشم و موی تو در حال امساک باشند (از گناهان و هر نوع معاصی که از آنها خواسته است پرهیز نمایند) امام چیزهای دیگری غیر از آنچه را نامبرده شمرد و سپس فرمود : البته نباید روز، روزه داریت همانند روز افطارت باشد. (یعنی این قدر آثار تربیتی روزه ات زود گذر نباشد، که هیچ گونه تفاوتی با روزهایی قبل و بعد از روزه ات، جز امساک از خوردنیها و آشامیدنیها، نداشته باشی) .
در اینجا بی مناسبت نیست که از مفاد این شعر استفاده کنیم.

گوش تواند که همه عمر وی

نشنود آواز و دف و چنگ و نی

دیده شکید ز تماشای باغ

بی گل و نسرين بسر آرد دماغ

گر نبود بالش آکنده پر

خواب توان کرد حجر زیر سر

ور نبود دلبر همخوابه پیش

دست توان کرد در آغوش خویش

این شکم خیره سر پیچ پیچ

صبر ندارد که بسازد به هیچ

بنیان گزار اسلام حضرت ختمی مرتبت فرمود :

«ما من عبد صائم یشتم فیقول : انی صائم، سلام علیک لا اشتهک کما تشتمنی الا قال الرب تعالی استجار عبدي بالصوم من شر عبدي قد آجرته النار» (9)

نیست (بنده) روزه داری که مورد شماتت و ملامت قرار گیرد، و او به ملامت کننده بگوید : من روزه هستم سلام بر تو و من شماتت نمی کنم، آنچنان که تو شماتت می کنی، همچنان که خداوند تعالی می فرماید : پناهندگی جست بنده من به روزه از شر دیگر بنده من، به راستی پناه دادم او را از آتش جهنم و این کلاس تربیتی روزه است که آدمی را تربیت می نماید.

حقوقی که روزه از یک مسلمان دارد

در رساله حقوق، امام سجاد علیه السلام حقوق افعالی را برای انسان می شمرد، وقتی به روزه می رسد و حقی که روزه، این فریضه الهی از انسان متعهد و مسؤول دارد، اینگونه بیان می فرماید :

«و اما حق الصوم فان تعلم انه حجاب ضربه الله علی لسانک و سمعک و بصرک و فرجک و بطنک لیسترک به من النار. و هكذا جاء فی الحديث : «الصوم جنة من النار» فان سکنت اطرافک فی حجبته رجوت ان تكون محجوبا و

ان انت تركتها تضطرب في حجابها و ترفع جنبات الحجاب فتطلع الي ما ليس لها بالنظرة الداعية للشهوة و القوة الخارجة عن حد التقية لله لم تامن ان تخرق الحجاب و تخرج منه، و لا قوة الا بالله» (10)

اما حق روزه آن است که بداني اين پرده اي است که خداوند در برابر زبان، گوش، چشم، فرج، و شکمت آویخته تا تو را از آتش بپوشاند، چنان که در حديث آمده «روزه سپر آتش است»، اگر اعضاي خود را در پس اين پرده نگاه داري (و آنها را از گناه حفظ کنی) اميد است (از عذاب) محجوب و محفوظ باشی و اگر اعضاء پشت پرده آرام نگیرد، و گوشه و کنار آن بالا رود، و عضوها براي تجاوز از حدود سرکشد، چشم نگاه شهوت انگيز کند، نیروها که بايد براي حفظ بدن بکار رود به راه دیگر مصرف شود، ممکن است، پرده پاره گشته بدن بيرون افتد (و طعمه آتش گردد) و لا قوة الا بالله، بلي روزه صحيح، سند شرافت، و معيار هوش، و نیروي اراده انسان است، از اين جهت مي توان کند ذهني و ضعف اراده را متضاد با روزه دانست.

روزه داران سه درجه تقسيم مي گردند

در آداب و شرائط روزه و صائمين و نحوه روزه داري مرحوم فيض كاشاني رحمه الله عليه در كتاب محجة البيضاء خويش تقسيماتي قائل است و روزه آنان را به سه درجه تقسيم نموده است.

1- صوم العموم

2- صوم الخصوص

3- صوم خصوص الخصوص

اما صوم العموم، و آن نگهداشتن شکم و فرج از حرام و شهوات نامشروع مي باشد که آن امساک از تمامي خوردنيها و آشاميدني ها و مفطرات دیگر است که از اذان صبح تا اذان مغرب کل چيزهائي که روزه را باطل مي نمايد اجتناب نموده، و روزه خويش را باطل نمي گرداند.

و اما صوم الخصوص، و آن نگهداشتن گوش و چشم و زبان و دست و پا و ساير جوارح از کل معاصي و گناهان است، در اينجا مرحوم فيض تكيه به رواياتي مي فرمايند که ما در بخشهاي خود آورده ايم و به طور اشاره متذکر مي گرديم :

شرائط روزه دار از امام صادق (ع)

اول بستن چشم و حفظ کردن آن از نگريستن طولاني به سوي هر چيزي که نهي يا مکروه شده.

امام صادق (عليه السلام) فرمود : وقتي که روزه هستي بايد گوش و چشم و مو و پوست و دیگر اعضاي بدن روزه باشند، يعني از گناهاني که بر آن اعضاء حرام شده اجتناب نمايند و حتي چيزي که قلب را به خود مشغول مي نمايد و از ذکر خدا غافل مي سازد، بايد پرهيز کرد.

و يا در حديث دیگر امام مي فرمايد : نبايد روز روزه داريت با روز فطرت مساوي و برابر باشد، که پيامبر (صلي الله عليه و آله) مي فرمايد : نگاه تير مسمومي از تيرهائي ابليس است، پس کسی که از لذت آن نگاه بگذرد، براي ترس از خدا، خداوند ايماني به او مرحمت خواهد فرمود، که حلاوتش را در قلب خويش احساس نمايد.

دوم حفظ زبان از هذيان، دروغ، و غيره است. مراء و جدال را رها کن، و خادم خويش را رنج نده و در حال روزه، با وقار و حليم باش، که هرزگي و هرزه گوئي تو را در حال روزه به جهال و ياهو گويان ملحق نسازد، که پيامبر (صلي الله عليه و آله) شنيد از زني که بجاريه خويش فحش و ناسزا مي گفت، در حالي که روزه دار هم بود، حضرت براي

او دستور فرمود طعامی بیاورند، فرمود به آن زن که بخور، عرض کرد یا رسول الله من روزه دارم حضرت فرمود چگونه روزه داری و حال آنکه به جاریه ات نسبت ناسزا می دهی و فحاشی می کنی، و به راستی روزه فقط امساک از طعام و شراب نیست.

داستان دو زن روزه دار که غیبت مردم می کردند

روایت شده دو زن در عهد پیامبر (صلي الله عليه و آله) روزه دار بودند، در آخر روز حالشان از شدت گرسنگی و تشنگی وخیم شد و نزدیک بود که تلف گردند، پس فرستادند کسی را پیش رسول خدا (صلي الله عليه و آله) که تا از آن حضرت اذن افطار بگیرند، پیامبر (صلي الله عليه و آله) ظرفی را فرستاد برای آن زنان، فرمود: به ایشان بگو که در داخل این ظرف قی کنید آنچه که خوردید، پس یکی از آندو قی کرد نیمی از آن ظرف را از لخته های خون و گوشت خالص پر کرد، و آن دیگری نیز با قی و استفراق خویش بقیه ظرف را پر نمود، مردم از این ماجرا به شگفت درآمدند و تعجب کردند، پیامبر (صلي الله عليه و آله) فرمود: این دو زن از آنچه که بر آنها حلال بود امساک نمودند، و بر آنچه که بر آنان حرام بود روزه خویش را باطل نمودند، به این صورت که نشستند در کنار هم دیگر، از مردم غیبت کردند، و این است آنچه که پشت سر مردم گفتند که در این ظرف است، از گوشتهای آنان. سوم- نگهداری گوش از شنیدن هر مکروهی، زیرا هر چیزی گفتنش حرام است، شنیدن و گوش فرا دادن به او نیز حرام است، و لذا به پیشگاه خداوند گناه شنونده دروغ و خورنده حرام یکسان است، که خداوند در قرآن می فرماید:

سَمَاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَالُونَ لِلْسَحْتِ (11)

چهارم- نگهداشتن بقیه اعضاء و جوارح بدن است از قبیل دست و پا از مکاره و نگهداری شکم از شبهات و غذاهائی که مشتبّه است در وقت افطار، پس معنی ندارد که صائم از غذای حلال پرهیز کند، سپس با فعل حرام افطار نماید روزه خویش را (با دروغ و نمایی و غیبت) پس مثال این صائم همانند کسی است که در یک شهر قصری بسازد و آنگاه شهر را خراب کند، که پیامبر (صلي الله عليه و آله) فرمود: چه بسا روزه داری است که از روزه اش جز گرسنگی و تشنگی چیزی عایدش نمی گردد.

پنجم- از غذای حلال وقت افطار آن قدر نخورد که معده پر شود که هیچ ظرفی مبعوضتر به پیشگاه خداوند از شکم پری نیست که از غذای حلال پر شده باشد، که در نتیجه قدرت هیچ گونه عبادتی و بهره برداری از شبهای پر فیض ماه رمضان نداشته باشد، و ثانیاً این عمل با روزه داری و دستورات روحانی و معنوی روزه و اثرات آن منافات دارد.

ششم- اینکه قلبش بعد از افطار مضطرب و معلق بین خوف و رجا باشد، زیرا نمی داند که آیا روزه اش مقبول حضرت حق قرار گرفته یا خیر، آیا با قبولی روزه اش جزء مقربین است یا با عدم قبولی روزه جزء آنهایی که مشمول خشم خداوند هستند می باشد، پس این است معنی واقعی و باطنی روزه، که این نوع روزه در رتبه انبیاء و اولیاء گرامی خدا خواهد بود. (12)

پی نوشت ها :

- 2- بحار الانوار، ج 96، ص 295.
- 3- نهج الفصاحه، حديث 1459.
- 4- نقل از وقایع الایام خیابانی، ص 431.
- 5- فقه الرضا (علیه السلام) .
- 6- مستدرک الوسائل، نقل از وقایع الایام خیابانی، ص 432.
- 7- مکارم الاخلاق، ج 2، ص 368.
- 8- وافی ج 7، ص 33.
- 9- ماه مبارک رمضان، ص 173.
- 10- تحف العقول، رساله حقوق امام سجاد (علیه السلام) ص 295.
- 11- سوره مائده، آیه 42.
- 12- از کتاب شریف محجة البیضاء، ج 2، ص 130